

Beata Molo

Caroline Mükusch,
Vernetzte Energiesicherheit

[VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2011,
280 s.]

Recenzowana monografia stanowi udaną próbę analizy związków między bezpieczeństwem i energią oraz ryzyka i możliwych zagrożeń dla bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Zawiera nie tylko krytyczną ocenę stanu bezpieczeństwa energetycznego Niemiec na poziomie krajowym oraz w szerszym – europejskim – kontekście, lecz także postulat transferu głównych założeń koncepcji usieciowanego bezpieczeństwa (*vernetzte Sicherheit*) do obszaru niemieckiego bezpieczeństwa energetycznego.

We wprowadzeniu omawianej książki czytamy, że celem autorki jest odpowiedź na pytanie „w jakim stopniu koncepcja usieciowanego bezpieczeństwa jest właściwą odpowiedzią na obecne i przyszłe wyzwania niemieckiego bezpieczeństwa energetycznego?” (s. 31). Odpowiedź na tak postawione pytanie to próba wypełnienia luki badawczej w zakresie relacji pomiędzy zależnością przemysłowego i informacyjnego społeczeństwa od energii a strukturalnymi wymaganiami sprawności narodowego bezpieczeństwa w obszarze energii. W tym kontekście istotna jest odpowiedź na pytanie „czy i w jaki sposób usieciowane bezpieczeństwo może przyczynić się do optymalizacji bezpieczeństwa energetycznego” (s. 31). Niebagatelne jest w rezultacie pokazanie, jakie możliwości i ograniczenia oferuje usieciowane bezpieczeństwo dla państw, tak aby można było w przyszłości bardziej efektywnie pokonywać narodowe i międzynarodowe wyzwania o charakterze politycznym i społecznym dla bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Przy czym autorka podkreśla, że usieciowane bezpieczeństwo jest rozumiane nie tylko jako zasada niemieckiej polityki bezpieczeństwa, lecz jednocześnie jako proces i swego rodzaju cel.

Struktura pracy została podporządkowana przyjętym przez autorkę założeniom i składa się z wspomnianego wyżej obszernego wprowadzenia (s. 15–44), części głównej: „Uwarunkowania niemieckiego bezpieczeństwa energetycznego” (*Ausgangspunkte deutscher Energiesicherheit*) (rozdział I, s. 45–55), „Strategiczne warunki ramowe” (*Strategischen Rahmenbedingungen*) (rozdział II, s. 57–112), „Ramy instytucjonalne niemieckiego bezpieczeństwa energetycznego” (*Handlungsrahmen deutscher Energiesicherheit*) (rozdział III, s. 113–160), „Koncepcja usieciowanego bezpieczeństwa” (*Das Konzept der Vernetzten Sicherheit*) (rozdział IV, s. 161–208), części transferowej: „Bezpieczeństwo energetyczne w i dla Niemiec” (*Energiesicherheit in und für Deutschland*) (rozdział V, s. 209–247) oraz podsumowania (s. 249–252).

Oceniając całość opracowania, trzeba zauważyć, że założenia badawcze autorki zostały w całości zrealizowane.

Rozdział pierwszy monografii autorka poświęciła przedstawieniu ogólnej sytuacji energetycznej Niemiec z uwzględnieniem kwestii zużycia energii i pokrycia zapotrzebowania na energię, przy czym ogranicza się do gazu ziemnego i ropy naftowej. Takie ujęcie problemu uzasadnione jest faktem znaczenia ropy naftowej i gazu ziemnego dla zaspokojenia potrzeb energetycznych Niemiec. Te surowce dominują w strukturze zużycia energii pierwotnej w podziale na nośniki (2010: oleje mineralne – głównie ropa naftowa 33,6%, gaz ziemny 21,8%)¹. Niewielkie ich własne wydobycie – w 2010 r. wydobyto odpowiednio 2,5 mln ton ropy naftowej (stanowiło to około 3% zapotrzebowania na surowiec) i 12,6 mld m³ gazu ziemnego (tj. 11% zapotrzebowania na surowiec) – uzależnia Niemcy od dostaw z zagranicy².

Dla Caroline Mükusch „bezpieczeństwo energetyczne w Niemczech i Niemiec to stan, gdy nie powstaje żadne ryzyko i zagrożenie dla dostępu, pokrycia i transportu gazu ziemnego oraz ropy naftowej w każdym czasie, w wystarczającej ilości i po przystępnej cenie” (s. 53). Słusznie podkreśla, że pojęcie bezpieczeństwa energetycznego obejmuje dwa wymiary: materialny i niematerialny. Niematerialny wymiar zmierza do minimalizowania względnie zwalczania ryzyka bądź możliwych zagrożeń dla bezpieczeństwa energetycznego przez zapobieganie nierealnym obawom (*Vermeidung von Furcht*) w tym zakresie. Materialny wymiar zaś zmierza do minimalizowania, względnie zwalczania ryzyka bądź możliwych zagrożeń niemieckiego bezpieczeństwa energetycznego przez zapobieganie rzeczywistym niebezpieczeństwom (*Vermeidung tatsächlicher Unisicherheiten*) (s. 53).

Strategiczne uwarunkowania bezpieczeństwa energetycznego, którym został poświęcony rozdział drugi, w ujęciu Mükusch określają następujące trendy: po pierwsze, sytuacja w gospodarce światowej staje się coraz bardziej niestabilna, po drugie, zaostrzają się konflikty o podział zasobów energetycznych, po trzecie, rośnie znaczenie problematyki bezpieczeństwa energetycznego szczególnie w kontekście rywalizacji o surowce energetyczne między krajami uprzemysłowionymi i rozwijającymi się, po czwarte, coraz bardziej zauważalna jest degradacja środowiska naturalnego w wymiarze globalnym (s. 57–58). Analizie poddaje m.in. następujące czynniki i mechanizmy: międzynarodowe rynki energetyczne, transport surowców energetycznych,

¹ *Zahlen und Fakten. Energiedaten. Nationale und Internationale Entwicklung*, letzte Aktualisierung 22.06.2011, [on line:] www.bmwi.de.

² *Erdöl und Erdgas in der Bundesrepublik Deutschland 2010*, Landesamt für Bergbau, Energie und Geologie, Hannover 2011, s. 31.

dostępność i rozkład surowców energetycznych, międzynarodowa rywalizacja o dostawy energii, energia jako broń polityczna, energia jako *currency for power* („w przeciwieństwie do energii jako broni politycznej, energia jako *currency for power* odnosi się przede wszystkim do szczególnej pozycji narodowych firm z sektora naftowo-gazowego” [s. 95]), globalne megatrendy, które w ocenie autorki „zmieniają podstawy narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, a tym samym bezpieczeństwa energetycznego”. Do megatrendów zalicza m.in. „demograficzne zmiany, rosnącą konkurencję o surowce, problemy ochrony środowiska i klimatu, technologiczny postęp i terroryzm” (s. 99). Pod koniec rozdziału dokonuje trafnego spostrzeżenia, że bezpieczeństwo energetyczne Niemiec zależy w zdecydowanej mierze od istniejącej międzynarodowej infrastruktury energetycznej oraz że Niemcy będą musiały w przyszłości częściej zajmować się problemami fizycznego i politycznego bezpieczeństwa infrastruktury energetycznej na różnych płaszczyznach (s. 112).

Rozdział trzeci dotyczy m.in. faz niemieckiej polityki energetycznej, głównych jej podmiotów oraz problemu kształtowania strategii energetycznej i portofolio. Autorka akcentuje, że bezpieczeństwo energetyczne Niemiec zależy w decydującym stopniu od narodowego portfolio energetycznego. Celem bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego jest zwiększenie oferty energetycznej. To wymaga jednak zastosowania nie tylko gospodarczych, przemysłowych i technologicznych środków, lecz także polityczno-społecznych oraz z zakresu polityki zagranicznej (s. 125). C. Mükusch zalicza do nich dywersyfikację mieszanki energetycznej i źródeł energii, rozwijanie energetyki jądrowej, wykorzystanie własnych źródeł energii, tworzenie strategicznych rezerw ropy naftowej, produktów ropopochodnych i gazu ziemnego, efektywność energetyczną i oszczędzanie energii, badania nad energią, zapewnienie dostępu do zagranicznych źródeł energii, analizę typu „jest-powinno” łącznie z identyfikacją szans i ryzyka dla nowych możliwych projektów energetycznych, udział w międzynarodowych programach współpracy i partnerstwa oraz politykę bezpieczeństwa energetycznego i politykę zagraniczną (s. 125–131). Istotnie bowiem, jak podkreśla autorka, rozwijanie dobrych politycznych relacji z krajami producentami i dostawcami surowców energetycznych w celu stworzenia klimatu sprzyjającego inwestycjom dla gospodarki i przemysłu stanowią ważne instrumenty niemieckiej polityki bezpieczeństwa energetycznego i polityki zagranicznej. Toteż zadaniem Urzędu Spraw Zagranicznych (*Auswärtiges Amt*) jest prowadzenie dialogu z producentami, największymi konsumentami i państwami tranzytowymi surowców energetycznych, wspieranie gospodarczego i naukowego transferu *know-how* oraz kierunków badań w sektorze energii w krajach partnerskich (s. 131).

Najciekawszą dla czytelnika częścią pracy jest rozdział piąty, w którym autorka transferuje opisaną w rozdziale czwartym koncepcję usieciowanego bezpieczeństwa do sektora energii i bezpieczeństwa energetycznego. W takim ujęciu „usieciowane bezpieczeństwo energetyczne (*vernetzte Energiesicherheit*) – a więc zastosowanie usieciowanego bezpieczeństwa w niemieckiej polityce energetycznej – jest wynikiem przejścia organizacji i procesów niemieckiej polityki energetycznej od liniarnych do usieciowanych struktur i procesów. [...] usieciowane bezpieczeństwo energetyczne umożliwia ujednoczone, systematyczne planowanie i korzystanie ze wszystkich dostępnych instrumentów przez szybkie i ciągłe ustalanie stanu faktycznego; bezzwłoczny, zorientowany na potrzeby rozdział informacji i wiedzy; sprawdzanie na

bieżąco alternatyw działania, jak i ich zintegrowanie w obszernej ocenie sytuacji; właściwa synchronizacja instrumentów przez polityczne kierownictwo; koncentracja na zintegrowanym stawianiu celów; szybka implementacja decyzji i zrównoważona optymalizacja zachowania w czasie jako reakcja” (s. 241). Podkreśla, że „wartość dodana zastosowania usieciowanego bezpieczeństwa w niemieckim sektorze energetycznym odnosi się nie tylko do zoptymalizowanego rozwiązywania istniejących zadań, co jest możliwe przy obecnych założeniach i strukturach, lecz przede wszystkim do identyfikowania i kwalifikowania nowych, przyszłych zadań oraz sprostania ich wymaganiom” (s. 246).

W podsumowaniu Mükusch powtarza, że Niemcy potrzebują jednolitej narodowej strategii usieciowanego bezpieczeństwa energetycznego, która powinna być konsekwentnie kształtowana i rozwijana. Kluczem jest według autorki następująca „mieszanka”: zdrowy narodowy system zaopatrzenia energetycznego; państwowa, gospodarcza i społeczna forma organizacji, która jest w stanie uporać się z obciążeniami, i rozwiązania alternatywne, które szczególnie w czasie kryzysu redukują zależność od określonych surowców energetycznych i dostawców (s. 252).

Sumując, problematyka podjęta w monografii jest ważna dla studiów nad bezpieczeństwem energetycznym Niemiec. O wysokiej wartości monografii świadczy także umiejętne wykorzystanie pozycji zestawionych w końcowej bibliografii, tj. szerokiej bazy źródłowej i licznych opracowań (s. 253–280).